

NEKÜNK HARANGOZTAK

A Szilágyi Dezső térről Szemeretelepre

Bajkó Ferenc

A budai városkép egyik legmeghatározóbb eleme a Szilágyi Dezső téri református templom. Pest, Buda és Óbuda közül Buda volt az egyetlen város(rész), ahol a reformátusoknak még az 1880-as évek elején sem épült lelki otthona. 1885-ben döntött úgy a pesti anyagyülekezet, hogy ide segédlelkészt nevez ki. Első istentiszteleteiket a budavári evangélikus templomban tartották. S még ebben az évben elkezdődött a gyűjtés, 1889-ben véglegesítették tervezett helyét is, a választás – akkori nevéen – a Fazekas térre esett. Hasznosításába csak azzal a kikötéssel egyezett bele a főváros, ha parókia nem épül, és a megmaradt telekrészt parkosítják.

1890-ben az egyház pályázatot írt ki egy hatszáz fő befogadására alkalmas, román, gót vagy reneszánsz stílusú, ünnepi hatást keltő, ugyanakkor a református jellegzetes-

ségeket magában hordozó és mindemellett fűthető templomra. Három pályamű érkezett be, amelyek közül *Pecz Samu* neogót stílusban fogant alkotása nyerte el a megbízó tetszését. Pályaművének a „Pentagon” címet adta, mivel a templom alaprajzi elrendezése az ötszögön alapul. Dunára néző oromzos homlokzatával, gúlaszerű kupolájával és égbenyúló tornyával monumentális hatást kelt, ugyanakkor centrális térszervezésében kifejezetten református jellegű, így nincsen apszisa, hanem a gyülekezet, mint család üli körbe az Úr asztalát és a szószerket.

Az égbetörő toronyba harangokat is szántak, amelyek beszerzésének lebonyolításával magát az építész bízta meg. Ennek történetét az akkor tanítványként Pecz keze alá dolgozó *Sándy Gyula* jegyezte le. Pesti harangöntőknél: *id. Walsér Ferenc*nél és *Thury János*nál tájékozódott, a beérkezett

ajánlatokat azonban drágának találta, így végül a németországi Bochumból rendeltek acélöntvözetű harangokat.

A tradicionális alapanyag, a bronz költsége a szegényebb eklézsiák számára súlyos terhet jelentett, ezért a 19. század közepe óta egyes öntödék más, olcsóbb anyagból készületeket bocsátottak a piacra. Az acél terjedt el leginkább. A németországi Bochumban működő Mayer & Kühne Acélgyár 1851-ben kezdte meg öntésüket. Az erre a célra új anyag hátránya, hogy a korrózió miatt kevésbé időálló, és sokkal keményebb, élesebb a hangzása is. Előnye, hogy jóval olcsóbb a bronznál, és háború esetén is megmarad („hadba vonulásuk” ágyúöntésre általános gyakorlat volt).

A bochumi harangok igen hamar megjelentek Magyarországon is, és elsősorban a szegényebb protestáns egyházak körében voltak kedveltek. Számos gyülekezeti levéltárban található árajánlat acél- és bronzharangra, amelyekből kitűnik, hogy a bochumi még szállítással együtt is olcsóbbnak bizonyult a hazai bronzöntvényeknél. A legkorábbi a makói evangélikus templom tornyában találjuk, ezt felirata örökíti meg: „Magyarhon első acélharangja 1854”.

Vaskos hangját hallva a budai reformátusok közül többek aggodalmukat fejezték ki, hogy még a torony is összedőlhet. „Hát bizony a budai reformátusok acél harang-

A Szilágyi Dezső téri református templom, háttérben a Mátyás-templommal

jai, ha nem is repesztik meg a torony falát, nem valami szépen szólnak” – írja Sándy is. A források három beszerzéséről írnak, azonban az 1895-ben történt szentelésen négy is látható a fotókon. A 890, 380 és 255 kilogrammosakat a gyülekezet költségén öntették, míg a negyediket 160 kilós tömeggel *Borosnyai Oszkár* és felesége, *Rácz Hermina* adományozta.

Kritika a „vasszerű” szavuk miatt érthette az öntvényeket, de azokon az analízist elvégezve a maguk nemében szép összhangzat állapítható meg (f1-a1-cisz2-a2), tökéletes dűr hangsor, az ilyen tiszta képlet Magyarországon kifejezetten ritka.

A harangok tartozéka a harangnyelv és a lengést biztosító, csapágyazott felfüggesztés, az úgynevezett járom. A bochumi acélgyár nagyobb kilengést eredményező, fából készült járomokkal látta el szerkezeit, azonban a Szilágyi Dezső téri templomban a torony védelme érdekében nem

A szemeretelepi új református templom

ezekre függesztették a négy új öntvényt, hanem a *Pozdech József* pesti lakatos által szabadalmaztatott öntöttvas járomokra, amelyeknek kisebb a kilengése, és anyaguk rezgéselnyelő képessége miatt kiválóan védik a tornyokat.

A Szilágyi Dezső téri református templom az egyetlen az I. kerületiek közül, ahol az első világháború éveiben nem történt rekvirálás, minden harang a templommal egyidős.

2013-ig szóltak együtt a Duna-parti hegyes toronyban, noha statikai okokra hivatkozva, az öntöttvas járomok ellenére ritkán szólaltatták meg őket egyszerre. 2013-ban aztán a legkisebbet elajándékozták. Ennek a története pedig a következő.

Szemeretelep református lakosai 1939-ben egy mulatót vásároltak meg, tornyot építettek rá, és ott tartották istentiszteleteiket. Igaz, nem véglegesen rendezkedtek volna itt be, az út túloldalán épült volna

A legkisebb acélharang a szemeretelepi toronyban

fel a templomuk, tervüket azonban a II. világháború meghiúsította, a gyülekezet régi templomépítési szándéka csak 2005-ben éledt újjá. 2010-ben a régi ingatlant *Szlezák Ráfael* rákospalotai mester 1936-ban készített 80 kilogrammos harangjával együtt eladták a Kopt Egyháznak. Az épületet a koptok saját liturgiai formaviláguknak megfelelően átalakították, új toronnyal és hagymakupolával látták el, ma e hagymakupolás toronyból szól a szemeretelepi reformátusok régi harangja.

Új templomuk tervezésével 2009-ben bízták meg *Nagy Béla* építészmérnököt. Az ő tervei szerint készült el a 300 ülőhelyes, négyzetes alaprajzú szakrális épület, amelynek sarkában 18 méter falmagasságú, szoknyás sisakkal fedett torony áll. A 2012-ben felszentelt toronyba felszerelendő harangra azonban már nem volt pénz, ekkor (pontosan 2012. december 6-án) döntött úgy a Budai Református Egyházközség Presbitériuma, hogy a Szilágyi Dezső téri templom négyeséből a legkisebbet a szemeretelepieknek adományozza.

Felirata: „A BUDAI EV. REF. TEMPLOMNAK ÖNTETTÉK BOROSNYAI OSZKÁR ÉS FELESÉGE RÁ CZ HERMINA 1895. DEG. V. BOCHUMER VEREIN. BOCHUM 1895.”. Érdekessége, hogy magas hangjához képest nagy a tömege: egy a2 hangú harang átlagosan 50 kilogramm tömegű szokott lenni, ez az öntvény viszont ennek többszöröse. (Ezeket hívják vastag bordázatú harangoknak.)

Így hát a szemeretelepieket ma a budai reformátusok két világégest átvészelt, egy és negyedszázados acélöntvénye hívogatja. ●